

Åpning av Fjellandbrukskonferansen 2023

Fjellbønder og anna bra folk! Velkommen til Fjellandbrukskonferansen 2023!

Det har blitt en god tradisjon ut på høsten å samles her på Oppdal for å diskutere spesielle utfordringer i fjellandbruket. Det var på tide at fjellandbruket fikk litt ekstra oppmerksomhet politisk for ca 10 år siden. Fjellandbruket utgjør en stor andel av norsk matproduksjon og har svært stor betydning for sysselsetting og bosetting i store deler av landet. Det blir derfor svært interessant å høre hvilke tanker statsråden har for videreutvikling av fjellandbruket -når hun kommer senere i dag.

Det er mye som har skjedd siden vi var samlet her på Oppdal sist, i 2021. Vi hadde da store forventninger til en ny regjering og Hurdalsplattformen. Vi fikk etter den tid en oppblomstring av Covid og en krig i Ukraina som har rystet i grunnvollene i verdens matsystemer, og bruk av energi som våpen. Dette førte til at en kostnads-sunami feide over landbruket og at det ble forhandlet fram en jordbruksavtale med så store tall at landbruksdirektøren ikke trodde sine egne øyne. I ettertid har det vist seg å være tvingende nødvendig med så store tall og nødvendig med en oppfølging av en ny omfattende Jordbruksavtalen i 2023.

I tillegg har vi fått en diskusjon om lønnsomhetsmålene i landbruket. Behovet for synliggjøring av forrentninga av kapitalen i landbruket har blitt større dess mer kapitalintensiv næringa har blitt. Uansett om vi måler avkastning av kapital og/eller arbeid er det viktig at lønnsomheten i alle driftsgrener og blant alle bruksstørrelser blir så god at kommende generasjoner er interessert i å ta over brukene.

Krig i Europa og usikkerhet i våre matsystemer har igjen sett norsk landbruk på kartet innen den sivile beredskapen. Da jeg begynte i landbruksforvaltninga på 1980-tallet var beredskap og matsikkerhet

det viktigste argumentet for å ivareta og utvikle norsk landbruk. Nå er vi tilbake der vi var når det gjelder argumentasjonen. Nå er det viktig at dette gir seg utslag i konkrete handlinger. Trøndersk landbruk har endret seg betydelig siden den gangen. Vi har beholdt vår andel av den nasjonale produksjonen, men vi har blitt mer sårbar. På 1980-tallet hadde vi nesten 12 000 bruk i Trøndelag. I år er det omkring 5 500 som søker om PT.

Fjellandbrukskommunene ligger høyt over havet med temperaturen som en viktigere minimumsfaktor for jordbruksproduksjon enn resten av norsk jordbruk. Forproduksjon og beitebruk med tilhørende husdyrproduksjon blir derfor den dominerende jordbruksproduksjon. En kan vel også si at vi generelt har en mer småskala bruksstruktur i fjellandbruket enn i resten av norsk landbruk, med en del hederlige unntak f.eks Oppdal. Ellers er fjellandbruket svært lik resten av norsk jordbruk.

Norge har en aktiv landbrukspolitikk i forhold til mange andre land. Den norske landbruksmodellen hviler på fire pilarer: Importvernet, Jordbruksavtalen, Markedsregulering ved hjelp av Samvirke og Lovforvaltninga. Her er det mange strenger å spille på for utvikling av norsk landbruk. Mange av ordningene i Jordbruksavtalen er f.eks. opprettet for å kompensere for dårligere vekstforhold og smådriftsulemper som karakteriserer blant annet fjellandbruket.

Etter snart 38 år i landbruksforvaltninga og 25 år som landbruksdirektør undrer jeg meg fortsatt over hvorfor strukturrasjonaliseringa fortsatt får gå sin gang. At det ikke blir tatt tak i virkemidlene som kan bremse denne utviklinga. Ei utvikling som fører til at bygdesamfunn blir utarmet og arealer etter hvert går ut av produksjon. Det mangler i alle fall ikke på bekymringsmeldinger om temaet opp over i systemet.

Da jeg tiltrådte som landbruksdirektør for Trøndelag for 5 år siden proklamerte jeg at min oppgave var å bidra til å «utnytte arealene i

hele fylket» til landbruksproduksjon. Det har vist seg å bli svært vanskelig når antall bruk i enkelte kommuner har blitt færre enn fingrene på ei hånd og de brukene som er igjen og høster hele bygdelag, holder på å arbeide seg i hjel og ikke tjener penger.

Melkeproduksjon med tilhørende kjøttproduksjon er fortsatt ryggraden i trøndersk landbruk, særlig i fjellregionen. Den største utfordringen for å holde oppe ryggraden, er fornying av driftsapparatet for å tilfredstille løsdriftskravet i 2034. Vi har nå 567 båsfjøs i trøndersk landbruk. Byggekostandene på nye fjøs er svært høy. I år har IN vært med og finansiert 35 fjøsprosjekter. Det er utilstrekkelig om målet er å bygge om alle. Løsdriftskravet kan derfor bli den største driveren for strukturrasjonalisering i trøndersk landbruk dersom vi ikke øker investeringstilskuddet betydelig og/eller bedrer lønnsomheten rent generelt på små og mellomstore melkebruk.

En ung bonde uttale «at når du har en gård - har du alle muligheter. Det er bare fantasien som setter begrensningene». Mange har sett muligheten for utvikling av ny næring og/eller tilleggsnæring på sine landbrukseiendommer. I Oppdal har jeg lært uttrykket «Størst og best». Trøndelag har blitt størst og best på lokal matproduksjon og vi er også kommet langt i utvikling av tjenesteproduksjon i tilknytning til gårdsbruk. Forutsetningen for dette er at vi har et landbruksmiljø med et visst omfang lokalt. Kjernen i dette miljøet er og må bli primærproduksjonen.

Krig og usikkerhet, økte kostnader på innsatsfaktorer, økte rentekostnader og bekymringen for bunnlinja i regnskapet er noe de fleste i norsk landbruk er opptatt av for tiden. En tilfredstillende økonomi er en forutsetning for utvikling av et Bærekraftig landbruk i Trøndelag framover. I tillegg må vi ha på plass hensynet til miljøet og sosiale forhold. Vi må ikke glemme klimatiltakene og klimatilpasningene, og utvikling av et landbruk som kan kombineres med familieliv og en normal sosial omgang med medmennesker.

Da er det på tide å erklære konferansen for åpnet.